

Puustoisten perinneympäristöjen suojelelun ja hoidon rahoitus

Selvitys

Syksy 2011

 TAPIO

S Y K E

metsäkeskus

Puustoisten perinneympäristöjen suojelun ja hoidon rahoitus

Taustaa

Puustoisten perinneympäristöjen hoidon kehittämishanke on maa- ja metsätalousministeriön rahoittama metsien ympäristöhoitoa ja biologisen monimuotoisuuden säilyttämisen valtakunnallinen yhteistyöhanke. Se tukee Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelmaa METSO:n toteutusta. Hanketta toteuttavat 2011–2012 Suomen ympäristökeskus, Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio, Rannikon metsäkeskus ja Lounais-Suomen metsäkeskus.

Hankkeen tavoitteena on edistää puustoisten perinneympäristöjen hoitoa suojelualueiden ulkopuolella sijaitsevilla yksityismaanomistajien mailla. Tavoitteeseen pyritään tehostamalla hoidettavien kohteiden etsintää sekä jakamalla ja soveltamalla eri tahojen keräämää ja tallentamaa perinneympäristötietoa. Hanke antaa maanomistajille tietoa kohteiden lajistosta, hoidosta ja rahoitusmahdollisuuksista. Muutamalla pilottikohteella syvennyttään hoitoon ja monikäyttöön maanomistajien kanssa. Vuonna 2012 järjestetään asiantuntijoille ja suurelle yleisölle suunnattu koulutustilaisuus/seminaari perinneympäristöjen tilasta ja hoidosta osana talousmetsien luonnonhoitoa ja sen kehittämistä.

Selvitys METSO-rahoituksesta ja maatalouden erityisympäristöistä ja ei-tuotannollisesta investointituesta

Puustoisten perinneympäristöjen turvaamiseen, kunnostukseen ja hoitoon on saatavissa yhteiskunnan taloudellista tukea kestävän metsätalouden rahoituslain, METSO-ohjelman ja maatalouden tukien kautta. Hankkeessa selvitetään myös näiden rahoitusinstrumenttien käyttöä. Selvityksen tavoitteena on, että ympäristö-, maatalous- ja metsäalan neuvontaa antavat toimijat tuntisivat aiempaa paremmin rahoitusmahdollisuudet.

Selvityksen laati Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio syksyllä 2011. Voit kommentoida tätä selvitystä keväällä 2012, pyydämme lähettämään kommentit sp-osoitteeseen airi.matila@tapio.fi tai soittamaan 040 779 2258. Selvitys on nähtävillä: <http://www.metsavastaa.net/puustoiset-perinneymparistot>.

Puustoiset perinneympäristöt ja yhteiskunnan tuet niiden turvaamiseen

Hakamaat, metsälaitumet, kaskeamisen tuloksena syntyneet lehtimetsät ja lehdesniitty ovat äärimmäisen uhanalaisia luontotyyppisiä. Hakamaiden turvaamiseksi tarvitaan noin kolminkertaisen pinta-alan kunnostamista ja saattamista perinteisen kaltaisen hoidon piiriin. Metsälaitumien turvaamiseksi tarvitaan nykyisten lisäksi noin kaksinkertainen määrä kunnostettavia alueita. Lehdesniittyjen turvaamiseksi tarvittaisiin tällä hetkellä tiedossa oleviin alueisiin nähden kymmenkertainen määrä kunnostettavaa lehdesniittyalaa. Puustoisilla perinnebiotoopeilla on 46 uhanalaista tai vaarantunutta lajia.

Kohteen kunnostuksesta ja laidunnuksesta syntyy kustannuksia niin metsänomistajalle kuin laiduneläinten omistajalle. Osa kustannuksista voidaan kattaa yhteiskunnan taloudellisilla tuilla. Kunnostuksen ja hoidon kustannuksiin sekä hakkuutulojen menetyksiin on mahdollista hakea tukea EU-osarahoitteen maatalouden ympäristötukea, kestävän metsätalouden rahoituslain tai METSO-ohjelman kautta.

Maatalouden tuet

Arvokkaan perinnebiotoopin alkuraivaukseen ja aitaamiseen voi saada **ei-tuotannollista investointitukea**. Tuen ehtona on, että kohteesta tehdään 5-vuotinen perinnebiotooppien erityistukisopimus alkukunnostuksen jälkeen. Viljelijät ja rekisteröidyt yhdistykset voivat hakea tätä tukea, joka perustuu toteutuneisiin kustannuksiin ja siksi pitää laittaa kuitit talteen ja laatia kirjanpito kuluista. Arvokkaalla perinnebiotoopilla tarkoitetaan alueellisessa perinnemaisemaraportissa esiteltyä, ELY-keskuksen vastaavaksi toteamaa tai Natura-alueella sijaitsevaa kohdetta.

Perinnebiotooppien hoito -erityistukea voivat saada maatalouden ympäristötukeen sitoutuneet viljelijät sekä rekisteröidyt yhdistykset. Viisivuotisen sopimuksen voi tehdä arvokkaalle biotoopille. Niittäen tai laiduntaen ja raivaten hoidettavat alueet soveltuvat tähän.

Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen –erityistuki solmitaan viideksi tai kymmeneksi vuodeksi ja sitä voivat hakea maatalouden ympäristötukeen sitoutuneet viljelijät ja rekisteröityneet yhdistykset. Hoitotoimenpiteillä säilytetään tai edistetään tavanomaisesta poikkeavia luonto- tai maisema-arvoja.

Tietoja erityistukisopimuksista ja ei-tuotannollisesta investointituesta saa elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista, maaseutuelinkeinoviranomaisilta, LEADER-ryhmiltä, ProAgrian ja muilta maaseutuneuvojilta. ELY-keskus valvoo tuen myöntämiseen, maksamiseen ja käyttöön liittyvien edellytysten ja ehtojen noudattamista.

Vuonna 2009 maksettuja erityistukisopimuksia oli perinnebiotooppien hoitoon yhteensä 23 269 hehtaaria. Alla olevan taulukon perusteella yli puolet pinta-alasta on siten puustoisissa perinneympäristöissä.

Voimassa olevat puustoisten perinnebiotooppien hoitosopimukset, ha	vuosi2003, hehtaaria	vuosi2009, hehtaari
Hakamaa	2581	3070
Metsälaidun	9127	12103
Lehdesniitty	21	57
Yhteensä	11729	15230

Lähteet: Kemppainen, R. & Lehtomaa, L. 2009. Perinnebiotooppien hoidon tila ja tavoitteet, Lounais-Suomen ympäristökeskuksen raportteja 2/2009. Vuoden 2009 tiedot Tike, Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus ja Maa- ja metsätalousministeriö. 2010. Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelman 2007-2013 vuoden 2010 vuosikertomus.

Puustoisten perinneympäristöjen turvaaminen METSO-kaudella

Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma METSON tavoitteena on pysäyttää metsäisten luontotyyppien ja metsälajien taantuminen ja vakiinnuttaa luonnon monimuotoisuuden suotuisa kehitys vuoteen 2016 mennessä. METSO-ohjelmassa pyritään turvaamaan myös puustoisten perinnebiotooppien monimuotoisuus maanomistajien vapaaehtoisuuteen pohjautuen.

METSON pysyvän suojelun vaihtoehtoja on kolme: yksityisen suojelualueen perustaminen, alueen myyminen valtiolle tai alueen vaihto valtion maahan. Lisätietoja näistä menettelyistä antavat elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset.

METSON pysyvän suojelun esimerkkinä sopii Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksen ja Tornator Oy:n keväällä 2011 tekemä kauppa, jossa valtion omistukseen hankittiin Haukiputaalta ja Oulusta yhteensä noin 1525 hehtaarin alueet. Kaupalla toteutetaan pääosin Natura 2000 –verkostoon kuuluvia alueita, mutta Tornator Oy tarjosi samalla valtion ostettavaksi lähes 200 hehtaarin metsäalueet Kraaselin saaresta osana METSO-ohjelmaa. Saaren luonnonlaitumia on hoidettu jo usean vuoden ajan yhteistyössä paikallisen maanviljelijän kanssa.

Kestävän metsätalouden rahoituslain ympäristötukisopimus tehdään kymmeneksi vuodeksi. Tuettavan kohteen tulee täyttää METSON luonnontieteelliset valintakriteerit. Ympäristötuella korvataan metsän biologisen monimuotoisuuden säilyttämisestä aiheutuvia lisäkustannuksia tai menetyksiä kertaluonteisesti. **Kestävän metsätalouden rahoituslaki rahoittaa luonnonhoitohankkeita**, jotka tehdään yhteistyössä metsänomistajan kanssa ja töiden aloittaminen edellyttää omistajan suostumusta. Työ on tällöin kertaluontoista elinympäristön kunnostusta ja hoitoa. Lisätietoja metsäkeskuksesta ja Tapiosta.

Oheiseen taulukkoon on koottu METSO-kaudella toteutuneet sopimukset puustoisiin perinneympäristöihin. Kaiken kaikkiaan METSO-elinympäristöihin tehtyjä ympäristötukisopimuksia on vuoden 2010 loppuun mennessä tehty 5363 hehtaaria, joten 27 hehtaaria puustoisiin perinneympäristöihin on vähäinen osuudeltaan.

Puustoisten perinnebiotooppien pysyvä ja määräaikainen suojele METSO-toteutuksena ELY:issä ja metsäkeskuksissa

Vuosi	METSO pysyvä suojele: YSA:n perustaminen (LSL 24§), ha	METSO pysyvä suojele: Hankinta valtiolle, ha	METSO määräaikainen suojele: Kemeren ympäristötukisopimus, ha
2008	1,7	34,1	0
2009	8,2	1,1	20
2010	25,6	0,0	7
yhteensä	35,5	35,2	27

Lähteet: Ympäristöministeriö ja www.metsavastaa.net yksityismetsätalouden tilastot.

Kysely puustoisista perinnebiotoopeista sekä kestävän metsätalouden rahoituslain ympäristötuesta ja luonnonhoitohankkeista

Syksyllä 2011 tehtiin sähköpostikysely metsäkeskusten luonnonhoitovastaaville ympäristötuen käytöstä ja luonnonhoitohankkeista puustoisissa perinnebiotoopeissa. Kyselyn taustalla on Tapion vuositilaston taulukot 4.3 Kestävän metsätalouden rahoituslain ympäristötuki 2010 ja Kestävän metsätalouden rahoituslain metsäluonnonhoitohankkeet 2010 http://www.metsavastaa.net/files/metsavastaa/Tapion%20vuositilastot/Tapion_vuositilastot_2010_nettiin.pdf. Taulukoiden tiedot koskevat vuosia 2008-2010. Kyselyn tavoitteena oli valottaa taulukon lukuja puustoisten perinnebiotooppien osalta, ja samalla selvittää ympäristötuen roolia ja käyttöä puustoisten perinnebiotooppien turvaamisessa.

1. Minkälaisille puustoisille perinnebiotooppi –kohteille olette tehneet ympäristötukisopimuksia?

Yhteenveto vastauksista: Osassa metsäkeskusalueita ei lainkaan, ja osassa tehty vain muutama sellainen sopimus, joissa ensisijaisena elinympäristönä puustoinen perinnebiotooppi. Puustoista perinnebiotooppia voi löytyä kuitenkin muista ympäristötukisopimuskohteista esimerkiksi lehto-alueille tehtyihin sopimuksiin saattaa sisältyä perinnebiotooppi -elinympäristöjä. Tilastoissa näkyvät vain ne, joiden ensisijainen elinympäristökoodi on puustoinen perinnebiotooppi.

Luonnonarvokaupan kokeiluhankkeen aikana 2003-2007 tehtiin Satakunnassa hankkeen loppuraportin mukaan sopimuksia puustoisille perinnebiotoopeille 11 kpl, yhteensä 59 ha.

Puustoiset perinnetooppit on erään vastauksen mukaan turvattu yhdellä metsäkeskusalueella pääasiassa maatalouden ympäristötuen kautta. Yhdellä metsäkeskusalueella on kuudella ympäristötukisopimuskohteella puustoisia perinnebiotooppeja. Kaksi niistä on kuusettuneita kohteita ja neljä hakamaakoivikkoja. Useimmiten kyseessä on jonkinlainen hakamaakohta. Kestävän metsätalouden ympäristötukisopimuksen piirissä olevat puustoiset perinnebiotooppikohteet ovat hyvin vaihtelevia. Rajapintoja löytyy niin vanhoihin runsaslahopuustosiin kangasmetsiin, kulttuurivai-
kutteisiin lehtoihin kuin kulttuuriperintökohteisiin. Osa näistä biotoopeista on itseasiassa vanhoja hakamaita, joita voitaisiin kunnostaa, jos metsänomistaja on kiinnostunut ja hänellä on laiduneläimiä.

Kuvauksia siitä, minkälaisia puustoisia perinnebiotooppeita on ollut ympäristötukisopimusneuvotteluissa esillä (kohteiden koko vaihtelee 0,3 ha-1,8 ha):

- Mäki, jossa vanha kärrytie, mäen päällä on muinaishauta. luultavasti laidunnettu joskus (hevonen, lehmä, lammas)
- Lehtoniitty, pähkinäpensaslehto, jossa lehmät laiduntaneet 1950-l lopussa- 1960-l alussa. Tässä suositeltu kuusen poistoa, jota ei ole vielä tehty
- Vanha hieno laidunalue jokivarressa, joka on umpeenkasvamassa, eroosioriskiä myös, maanomistajalla ei ole eläimiä eikä suurta halua alueen laiduntamiseen
- Vanha hevoshaka, toimii oivallisesti muiden ympäristötukialueiden väli/yhdysalueena, saarella
- Vanha laidunalue, pieni peltosarka alueella, ja alue jota käytetty eläinten juotto-
paikkana, kalkkivaikutusta

2. Missä tilanteissa Kemeran ympäristötuki soveltuu mielestäsi parhaiten puustoisen perinnebiotoopin turvaamiseen?

Yhteenveto vastauksista

- Kohteet, joissa METSO:n valintaperusteet täyttyvät
- Kohteet, jotka eivät tarvitse jatkuvaa hoitoa tai hoito tapahtuu muilla keinoilla eikä maanomistajalla ole mahdollisuutta maatalouden erityisympäristötukeen.
- Kertakunnostus (puuston harventaminen tms.) alkuvaiheessa olisi mahdollista.
- Kohteet, joihin kemera ympäristötuki sopii on alueet, jotka eivät ole maatalouden ympäristötukisopimuksen piirissä.

Etenkin silloin, jos kohde liittyy muihin elinympäristöihin (elinympäristökokonaisuus), kuten lehtoon tai puroon. Myös silloin, jos kohteella on hoitotarvetta, niin ympäristötukisopimukseen voi liittää hoitosuunnitelman ja myös silloin, kun kohteeseen liittyy muuta arvokasta, mielellään metsälakikohde.

Ympäristötukisopimukseen voidaan sisällyttää hoito- ja kunnostusvelvoitteita. Haasteena on se, että perinnebiotooppeja pitää hoitaa säännöllisesti, ja usein puustoisen perinneympäristön hoitoon tarvitaan nimenomaan eläimiä ja laiduneläimiä ja heidän kasvattajiaan ei ole tänä päivänä riittävästi. Lisää eläimiä tarvittaisiin siis luonnonhoitoon!

3. Entä onko teidän alueella ollut tai käynnissä jotain puustosiin perinnebiotooppeihin liittyvää luonnonhoitohanketoimintaa? Jos on ollut, niin mitä hankkeessa tehtiin?

Yhteenveto vastauksista: Alueiden luonnonhoitohanketoiminnan piirissä tulee vastaan monenlaisia elinympäristöjä, myös hoidon tarpeessa olevia puustoisia perinnebiotooppeja voi hankkeiden piirissä siis tulla esiin. Nämä usein pienehköt, yksittäiset kohteet eivät näy tilastoissa. Yhdellä metsäkeskusalueella on vireillä kaksikin eri alueelle kohdistuvaa luonnonhoitohanketta liittyen puustoihin perinnebiotooppeihin.

Yksittäisiä kohteita kuvattiin vastauksissa ja esimerkiksi yhdellä kohteella on tehty myös myyntihakkuu, jossa poistettiin pääosin kuusta ja lisättiin avoimuutta. Tehtiin hyvä ja yksityiskohtainen suunnitelma, oltiin yhteydessä Ely-keskukseen. Toisessa kohteessa kaikki poistettavat puut merkittiin ja avustettiin puukaupassa ja seurattiin korjuujälkeä. Yhdessä vastauksessa todettiin, että luonnonhoitohankkeissa ei ole ollut perinnebiotooppeja. Paikallisella maaseutukeskuksella on perinnebiotooppeihin liittyvä hanke ja olisivat kiinnostuneita yhteistyöstä.

Miten tunnistaa METSO-kohteeksi soveltuvan puustoisin perinneympäristön?

SYKE laati kesällä 2011 lomakkeen ja kasvillisuusluettelon, joiden avulla voidaan tunnistaa puustoisten perinnebiotooppien arvoja esimerkiksi KEMERAn ympäristötukipäätöksen pohjaksi. Lomaketta ja kasvillisuusluettelo on testattu syksyllä 2011 ja vuoden 2012 aikana ne viimeistellään käyttöönottoa varten. Lomake ja kasvillisuusluettelo ovat tiedostoina SYKEtä ja Tapiosta/Airi Matila.

Metsälainsäädännön uudistamistyö käynnissä

Maa- ja metsätalousministeriö asetti metsälainsäädännön uudistamista valmistelevalle työryhmälle marraskuussa 2011. Lainsäädäntöä selkeyttämällä ja neuvontaa kehittämällä pyritään antamaan metsänomistajille todellinen valinnanmahdollisuus metsänkäsittelymenetelmistä päätettäessä. Tavoitteena on myös motivoida heitä hoitamaan aktiivisesti metsiään ja sitä kautta lisätä puun- ja metsäpalveluiden tarjontaa. Metsälainsäädäntöön tehtävien muutosten on tarkoitus tulla voimaan vuonna 2013.

Työryhmä antaa 30.6.2012 mennessä esityksensä metsälakiin ja sen nojalla annettavaan valtioneuvoston asetukseen tehtävistä muutoksista, joiden perusteella valmistellaan tarvittavat hallituksen esitykset. Lakiuudistuksessa on tarkoitus vähentää yksityiskohtaista metsien käsittelyä koskevaa säätelyä, mutta säilyttää kestävä metsänhoidon päälinjaukset eli uudistamisvelvoite ja kasvava tuottotavoite. Työryhmä valmistelee muutoksia esimerkiksi kasvatushakkuiden toteuttamistapoihin, jotta esimerkiksi eri-ikäisrakenteisen metsän edellytyksiä vaihtoehtoisena metsänkäsittelymenetelmänä voidaan parantaa. Kasvatushakkuiden osalta lakirajat metsään jätettävän puuston määrästä säilyvät näillä näkymin pääsääntöisesti nykyisen metsälain mukaisina.

Lisäksi työryhmä valmistelee muutoksia muun muassa metsän uudistamista koskevaan säätelyyn. Työryhmässä käsitellään myös esimerkiksi metsälaissa metsäluonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi säädetyin 10§:n tarkentamista.

Metsälainsäädännön muutokset ja muutosprosessin tavoitteiden toteuttaminen asettaa uusia vaatimuksia myös metsätalouden neuvonnan parissa työskenteleville ammattilaisille. Täten myös metsänhoitosuosituksien ja metsäalan ammattilaisten antama neuvonta päivitetään vastaamaan uusia tavoitteita. Tämä edellyttää myös alan koulutuksen uudistamista tältä osin.

Maatalouden ja metsätalouden tukien käyttökohteet puustoisissa perinneympäristöissä. Tähän taulukkoon on koottu pohdittavaksi ja jatkotyöstettäväksi tukien käytön mahdollisuuksia. Rahoitukseen pitää perehtyä yksityiskohtaisemmin, kun ryhdyt suunnittelemaan ja toteuttamaan puustoisien perinneympäristön hoitoa.

+ = rahoitus soveltuu

- = rahoitus ei sovellu

	Maatalouden eituotannollisten investointien tuki: Arvokkaan perinnebiotoopin alkuraivaus ja aitaaminen	Maatalouden ympäristötuen erityistuki: Perinnebiotoopin hoito -sopimus	Maatalouden ympäristötuen erityistuki: Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen –sopimus	Kestävän metsätalouden rahoituslain määräaikainen ympäristötukisopimus	Kestävän metsätalouden rahoituslain metsäluonnon hoitohankkeen suunnittelu ja toteutus	METSO pysyvä suojelu YSA:n perustaminen tai alueen hankinta valtiolle
Hakkuutulojen menetyksen korvaus/korvaus pysyvästä suojelusta	-	-	-	perustuu kohteelta välittömästi hakattavissa olevaan puuston määrään	-	korvaa rauhoituksesta aiheutuvat taloudelliset menetykset tai kauppahintana alueen käypä hinta
Kunnostussuunnitelman laadinta	+	+	+	+	+	-
Puiden ja pensaiden raivaus	+	+	+	+	+	-
Myytävien puiden kaato ja kuljetus	-	-	-	Puustomäärän pienentyminen pienentää hakkuutulojen menetyksen korvausta	-	-
Puiden kaulaus	+	+	+	-	+	-
Raivaustähteen/raivausjätteen käsittely	+	+	+	+	+	-
Ongelmakasvien poistaminen	+	+	+	-	-	-
Aidan rakentaminen, aitamateriaalin hankinta	+	+	+	-	-	-
Vuotuisen hoitosuunnitelman laadinta	-	+	+	-	-	-
Vuotuinen niitto	-	+	+	-	-	-
Vuotuinen puiden ja pensaiden raivaus	-	+	+	-	-	-

Päätelmät

Tämän selvityksen perusteella:

- 1) Puustoiset perinneympäristöt ovat merkittävä METSO-ympäristötyyppi, jonka arvo tiedostetaan, mutta sen turvaamisen taloudelliset keinot ja kannustimet tunnetaan huonosti, kun ajatellaan metsätalouden toimijoita. Siten tarvitaan aiempaa enemmän yhteistyötä ja tiedon vaihtoa maatalouden, metsätalouden ja ympäristöalan toimijoiden kesken.
- 2) Maatalouden tuet tarjoavat näiden kohteiden hoitamiseen huomattavasti laajemmat mahdollisuudet metsätalouden luonnonhoitohankkeisiin verrattuna. Siksi kyseisiä tukimahdollisuuksia tulee tehdä tunnetuksi yhteistilaisuuksina ja -hankkeina metsäalan toimijoille.
- 3) Edelleen on tarpeen selvittää metsä- ja maatalouden tukien sekä pysyvän suojelun kohdentamisen käyntäntöjä erilaisissa kohteissa. Periaattena on, että rahoitusinstrumentti tulee ohjata selkeästi ja tarkoituksenmukaisesti. Asian tunnetuksi tekemiseen voitaisiin laatia esimerkkikohteiden kuvauksia kustannuslaskelmineen.
- 4) Tukien neuvontaa metsänomistajille tulee edelleen jatkaa ja on tarpeen koota esittely-esimerkkejä erilaisiin metsänomistamisen tavoitteisiin. Maatalouden ympäristötuet eivät ota huomioon lainkaan maahan ja puustoon liittyvää pääomaa. Täten niiden markkinointi esimerkiksi pääomatuloja tavoittelevalle metsänomistajalle on tarpeen miettiä metsänomistajalähtöisesti.
- 5) Puustoisten perinneympäristöjen etsintää ja hoidon suunnittelua varten on tarpeen edelleen tehostaa yhteistyötä. Yksi oleellinen keino on se, että metsäalan organisaatioilla Tapion ja metsäkeskusten lisäksi on käytössään tiedossa olevat perinneympäristöjen kohteet, jotka ovat arvokkaita. Siksi on oleellisen tärkeää päivittää SYKEssä oleva aineisto ja saattaa se edelleen jaettavaksi metsäalan toimijoille. Hyvä ajankohta aineiston toimittamiseksi metsäalan toimijoille olisi keväällä 2012.
- 6) Laidunnus on puustoisten perinneympäristöjen järkevä hoitokeino. Siksi on tarpeen saada uusia laidunryttäjiä mukaan elinkeinotoimintaan, jolla voidaan turvata lisääntyvä perinnebiotooppien hoitoon tulevien hoitohehtaarien määrä kestävästi.
- 7) Metsälaki on muuttumassa vuonna 2012, muutoksella on vaikutusta myös puustoihin perinneympäristöihin. Lain muutoksen jälkeen on syytä viestiä ne muutokset, jotka kohdistuvat erityisesti puustoihin perinneympäristöihin. Tiedotusta on suunnattava metsäalan toimijoiden lisäksi kohdennetusti maatalous- ja ympäristöalan toimijoille.

Lähteet:

Maa- ja metsätalousministeriö 2011. Metsälainsäädännön uudistamistyö jatkuu. Tiedote 19.12.2011. http://www.mmm.fi/fi/index/etusivu/tiedotteet/111219_metsalainsaadanto.html

Maa- ja metsätalousministeriö. 2010. Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelman 2007-2013 vuoden 2010 vuosikertomus

http://www.maaseutu.fi/attachments/5zctCGebx/vuosikertomus_2010.pdf

www.ymparisto.fi > Keski-Suomi > Luonnonsuojelu > Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuus > Maatalouden ympäristötuki > Suunnitelmalomakkeet

<http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=20616&lan=fi#a9>

http://www.mmm.fi/attachments/mavi/viljelijatuuet/hakuoppaatjaohjeet/ymparistotuenneuvonnallisetoppaat/5okVIhEDc/Puustoiset_perinnebiotoopit.pdf

<http://www.mavi.fi/fi/index/viljelijatuuet/oppaatjaohjeet/ymparistotuenneuvonnallisetoppaat.html>

www.ymparisto.fi > Luonnonsuojelu > Luontotyyppien suojelu > Luontotyyppien hoito, kunnostus ja ennallistaminen > Puustoisten perinneympäristöjen hoito

www.maaseutu.fi > Maatilat > Esitteet ja oppaat ja Maatilat > Lomakkeet

www.mavi.fi > Viljelijätukien oppaat ja ohjeet

www.metsavastaa.net > Metsänomistaminen > Valtion tuet yksityismetsätaloudelle

<http://www.metsavastaa.net/puustoiset-perinneymparistot>

LIITTEET

Liite 1: Lomake puustoisen perinneympäristön tunnistamiseen METSÖ-kohteena

Maastolomake Metsäkeskukselle umpeenkasvaneiden puustoisten perinnebiotooppien arvojen tunnistamista varten ja ympäristötukipäätöksen pohjaksi

<i>Perustiedot</i>		Pvm
Inventoija	Kunta	
Alueen nimi	Tila (RN:o)	
Maanomistaja ja yhteystiedot		
Pinta-ala	Yhtenäiskoordinaatit	

<i>Tausta</i>	kyllä	ei
Kuuluuko kohde valtakunnallisesti inventoituihin perinnemaisemiin?		
Sijaitseeko alue lähellä tai osana laajaa hoidettujen avoimien perinneympäristöjen muodostamaa kokonaisuutta?		
Onko aluetta laidunnettu/lehdetty/niitetty?		
Alueen yleiskuvaus ja hoitohistoria: Sijainti maatalous/metsäympäristössä, topografia, kuinka kauan hoito on jatkunut tai kauan sen loppumisesta on kulunut, mitä laiduneläimiä on ollut ym.		

<i>Puusto</i>					
Pääpuulajit	mänty	kuusi	koivu	muu, mikä?	
Puuston peittävyys (%) vanhimman puustoikäluokan osalta					
				kyllä	ei
Onko puusto lehtipuultaista?					
Löytyykö kookkaita tai vanhoja lahovikaisia lehtipuita?					
Lisätietoja: Onko puusto laikuttaista, tasa- vai eri-ikäistä, näkykö umpeenkasvua, metsätalouden jälkiä, matalia oja tai katajia, metsätyyppi ym.					

<i>Kasvillisuus</i>					kyllä	ei
Onko puuston lomassa niittymäisiä, matalakasvuisia kasvillisuuslaikkuja?						
Arvio kohteen kasvillisuudesta (kasvilista liitteenä)						
Onko edustavaa niittykasvillisuutta? ("X" kasvillistassa)						
Niittykasvillisuuden runsaus keskimäärin (0-3)						
Metsäkasvillisuuden runsaus keskimäärin (0-3)						
Miinuslajien runsaus keksimäärin (0-3)						
Muita huomioita kohteen kasvillisuudesta:						

<i>Kohteen arvoa alentavat tekijät</i>		kyllä	ei	kyllä	ei
keinolannoitus			ylilaidunnus		
maanmuokkaus			alilaidunnus		
kylvöt			niukkalajisuus		
typpikasvien runsaus (liite)			korkearuohostoisuus		
torunta-aineiden käyttö			vesoittuminen/pensoittuminen		
ojitus			pilattu lähiympäristö		

Muuta

Kuvaile muita maankäytön jälkiä: onko alue yleisesti kivinen, löytyykö kivirakennelmia, vanhoja siltoja tai aitoja, rakennusten jäänteitä ym.

Arvio kohteen METSO-luokituksesta

Luokka I Lajistollisesti merkittävät puustoiset perinnebiotoopit	kyllä	ei
Kookkaita jaloja tai vanhoja lahovikaisia lehtipuita sekä mosaiikkimaisesti niittykasvillisuutta		
Monipuolista keto- ja niittylajistoa		
Perinnebiotooppien valtakunnallisesti uhanalaisten lajien elinvoimaista esiintymistä		
Kohde maatalouden erityisympäristötukikohteiden tai suojelalueiden hoidettavien elinympäristöjen välittömässä läheisyydessä		
Valtakunnallisesti/maakunnallisesti arvokas kunnostettava perinnebiotooppi		
Luokka II Muut monimuotoisuudelle merkittävät puustoiset perinnebiotoopit		
Kunnostettava kohde, joka kytkeytyy lajistollisesti merkittäviin perinnebiotooppeihin		
Paikallisesti arvokas kunnostettava ja hoidettava perinnebiotooppi		
Alueellisesti uhanalaisten lajien elinvoimaista esiintymistä		
Luokka III Sijainniltaan erityiset, luonnonhoitotoimia vaativat tai rakennepiirteiltään kehittyvät kohteet		
Uuden perinnebiotoopin perustaminen, jossa esiintyy ennestään monipuolista lajistoa		
Maisemallisilta arvoiltaan merkittävien ja lajistollisesti kehittyvien puustoisten perinnebiotooppien kunnostus ja hoito osana elinympäristöä		

Johtopäätökset

Sopiiko kohde METSO-luonnonhoitokohteeksi kaikki lomakkeen kohdat huomioiden? Mihin luokkaan?		
---	--	--

Suosittelavat hoitotoimenpiteet lyhyesti

Luonnonhoitotoimet, jatkohoito, laidunnus- tai niittotarve jne.

SYKE 2011

Kasvillisuuslista umpeenkasvaneiden puustoisten perinneympäristöjen tunnistamisen tueksi

Inventoija	Pvm	Ilmityshumala	brunört	<i>Prunella vulgaris</i>
Alueen nimi	Kunta	niittyntekelmä	ängsvial	<i>Lathyrus pratensis</i>
Ohje: Kiinnitä niittykasvillisuuden etsimisessä huomio alueen aurinkoisin reunoisiin, aukkoihin ja etelään viettäviin rinteesiin. Niittyilajien esiintyminen nostaa kohteen arvoa, runsas minusilajien esiintyminen vähentää. Katso kohdetta kokonaisuutena ja tee omia lajihavaintoja. Hoitamattomalta kohteelta ei välttämättä löydy listan lajeja, mutta se voi silti sopia METSO-kohteeksi.		M nuokkuhelmiikkä	ängssyra	<i>Rumex acetosa</i>
* = edustava niittykasvi M = selvä metsälaji T = typpensuosija		* nuokkukohokki	sloggräs	<i>Melica nutans</i>
Runsaus: 0 = ei lainkaan 1 = niukka 2 = kohtalainen 3 = elinvoimainen		nurmilauha	backglim	<i>Silene nutans</i>
Runsas	Puustoisten perinneympäristöjen lajeja	* nurmilaukka	tuvätel	<i>Deschampsia cespitosa</i>
* aholeinikki	backranunkel	nurmiröllä	backlök	<i>Allium oleraceum</i>
* ahomansikka	smultron	nurmitatar	rödven	<i>Agrostis capillaris</i>
ahomatara	vitmära	* nurmitädyke	ormrot	<i>Polygonum viviparum</i>
aho-orvokki	hundviol	oravanmarja	teveronika	<i>Veronica chamaedrys</i>
aitovirna	häckvicker	poimulehdet	ekortbär	<i>Maianthemum bifolium</i>
* heinäratamo	svartkämpar	* pukinjauuri	daggkäpor	<i>Alchemilla sp</i>
herukat	vinbär	purtojuuri	bockrot	<i>Pimpinella saxifraga</i>
häräsilmä	slätterfibbla	päivänkakkara	ängsväidd	<i>Succisa pratensis</i>
* jäkki	stagg	* rohtotädyke	prästrkrage	<i>Leucanthemum vulgare</i>
kalvassara	blekstarr	* ruusuoroho	ärenpris	<i>Veronica officinalis</i>
* ketoneilikka	backnejlika	M rätvänä	äkerväidd	<i>Knautia arvensis</i>
* ketonoidaniukko	läsbräken	* siänkäsämvö	blodrot	<i>Potentilla erecta</i>
kevätesikko	gullviva	* sikoangervo	rölleka	<i>Achillea millefolium</i>
M kielo	liljenkonvalj	M taikinamarja	brudbröd	<i>Filipendula vulgaris</i>
* kissankäpäliä	kattföt	tuoksumake	degbär	<i>Ribes alpinum</i>
kuullero	bullerblomster	M valkovuokko	värbrodd	<i>Anthoxanthum odoratum</i>
* kurjenkello	stor blåklöcka	* virnasara	vitsippa	<i>Anemone nemorosa</i>
M käenkaali	harsyra		pillerstarr	<i>Carex pilulifera</i>
lampaanmata	färsvingel			
M lehtokuusama	skogstry	Minusilajit		
lillukka	stenbär	T hevонhierakka	gårdssyra	<i>Rumex longifolius</i>
metsäapila	skogsklöver	T jauhosavikka	svinmälla	<i>Chenopodium album</i>
M metsäkastikka	piprör	T koiranputki	hundfloka	<i>Anthriscus sylvestris</i>
metsäkurjenpolvi	midssommarblomster	kyliänurmikka	vitgröe	<i>Poa annua</i>
M metsälauha	skogsnäva	niittymurmikka	ängsgröe	<i>Poa pratensis</i>
M metsämaitikka	skogskovall	T nokkonen	brännässla	<i>Urtica dioica</i>
* mäkitikaura	luddhavre	T pelto-ohdake	äkertistel	<i>Cirsium arvense</i>
mäkilehtoluste	backskafing	pihatähtimö	natagräs	<i>Stellaria media</i>
* mäkitervakko	tjärblomster	sananjalka	örnbräken	<i>Pteridium aquilinum</i>
		T vadelma	hailon	<i>Rubus idaeus</i>
		T valkoapila	viktlöver	<i>Trifolium repens</i>
		* voikukka	maskrosor	<i>Taraxacum sp.</i>

Merkitse kääntöpuolelle muita huomionarvoisia kasvi-, sieni-, perhos-, hyönteis- tai lintuhavaintoja kohteella.

Liite 2: Maatalouden tuet

EU:n ei-tuotannollinen investointituki

Arvokkaan perinnebiotoopin alkuraivaukseen ja aitaamiseen voi saada ei-tuotannollista investointitukea. Tuen ehtona on, että kohteesta tehdään 5-vuotinen perinnebiotooppien erityistukisopimus alkukunnostuksen jälkeen. Viljelijät ja rekisteröidyt yhdistykset voivat hakea tätä tukea ja tuki määräytyy seuraavasti:

- enintään 3 ha:n kohteet 1 179 €/ha
- yli 3 ha:n, mutta enintään 10 ha:n kohteet 970 €/ha
- yli 10 ha:n kohteet 750 €/ha.

Tuki perustuu toteutuneisiin kustannuksiin ja siksi pitää laittaa kuitit talteen ja laatia kirjanpito kuluista. Arvokkaalla perinnebiotoopilla tarkoitetaan alueellisessa perinnemaisemaraportissa esiteltyä, ELY-keskuksen vastaavaksi toteamaa tai Natura-alueella sijaitsevaa kohdetta.

EU:n perinnebiotoopin hoito -erityistuki

Perinnebiotooppien hoito -erityistukea voivat saada maatalouden ympäristötukeen sitoutuneet viljelijät sekä rekisteröidyt yhdistykset. Viisivuotisen sopimuksen voi tehdä arvokkaalle biotoopille. Tuki on vuodessa enintään 450 €/ha. Niittäen tai laiduntaen ja raivaten hoidettavat alueet soveltuvat tähän.

EU:n luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen -erityistuki

Luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen –erityistuki solmitaan viideksi tai kymmeneksi vuodeksi ja sitä voivat hakea maatalouden ympäristötukeen sitoutuneet viljelijät ja rekisteröityneet yhdistykset. Hoitotoimenpiteillä säilytetään tai edistetään sopimusalueen tavanomaisesti poikkeavia luonto- tai maisema-arvoja. Tuki on vuodessa enintään 450 €/ha. Hoitotoimista pidetään hoitopäiväkirjaa

Liite 3: METSON ja metsätalouden rahoituslain tuet metsänomistajalle

METSON pysyvän suojelun vaihtoehtoja on kolme. Yksityisen suojelualueen perustaminen soveltuu metsänomistajalle, joka haluaa säilyttää alueen omistuksen. Alueen myyminen valtiolle sen sijaan sopii metsänomistajalle, joka haluaa luopua kohteestaan kokonaan. Alueen vaihto valtion maahan sopii metsänomistajalle, joka haluaa suojella kohteen mutta jatkaa toisaalla metsätalouden harjoittamista. Lisätietoja näistä menettelyistä antavat elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset.

Kestävän metsätalouden rahoituslain ympäristötukisopimus tehdään kymmeneksi vuodeksi. Luonnonhoitotyöt ovat kohteella mahdollisia. Tuettavan kohteen tulee täyttää METSON luonnonhoitokriteerit. Ympäristötuella korvataan metsän biologisen monimuotoisuuden säilyttämisestä tai muusta luonnonhoidosta aiheutuvia lisäkustannuksia tai menetyksiä kertaluonteisesti. MMM valvoo otannan perusteella kohteiden rahoituksen käyttöä.

Kestävän metsätalouden rahoituslain luonnonhoitohankkeita tehdään yhteistyössä metsänomistajan kanssa ja töiden aloittaminen edellyttää omistajan suostumusta. Työ on tällöin kertaluonteista elinympäristön kunnostusta ja hoitoa. Tällä rahoituksella ei voida rahoittaa vuosittaista hoitoa, laidunnusta, niittoa eikä rakenteita.

Liite 4: Puustoiset perinnebiotoopit

Luonnonarvoja ja kulttuurihistoriaa

Puustoiset perinnebiotoopit ovat monella tavalla merkittäviä luonnon monimuotoisuudelle. Ne ovat tärkeitä puolivarjoa suosiville kasvilajeille ja harvapuustoisilla alueilla menestyville niittylajeille. Valossa viihtyvät puiden eliöstöt ja niittyjen kukista ravintonsa hakevat eläimet suosivat puustoisia perinneympäristöjä. Usein ne tarvitsevat pesäpaikoikseen lahoppua.

Puustoisilla perinnebiotoopeilla luonnon monimuotoisuudelle erityisen tärkeitä ovat lahopuut ja vanhat puut valoisilla ja puolivarjoisilla paikoilla. Vanhojen puiden tärkeitä ominaisuuksia ovat rosainen kaarna, kaarnattomat onkalot ja paksu runko.

Metsälaitumet kaskimaineen, hakamaat ja lehdesniityt sisältävät tarinan entisajan elinkeinoista. Tänä päivänä niiden arvot perustuvat luonnon monimuotoisuuteen, kulttuurihistoriaan ja metsän monipuoliseen käyttöön.

Luonnon ja kulttuurin monimuotoisuuden arvot eivät säily itsestään. Ihmisen tekemiset heijastuvat ja näkyvät muutoksineen ympäristössä. Metsänomistajan kannattaa selvittää, mitä vaalimisen arvoista löytyy omista metsistä ja pohtia arvojen säilyttämistä luonnonhoidon keinoilla.

Puustoisilla perinnebiotoopeilla luonnon monimuotoisuudelle erityisen tärkeitä ovat lahopuut ja vanhat puut valoisilla ja puolivarjoisilla paikoilla. Vanhojen puiden tärkeitä ominaisuuksia ovat muun muassa rosainen kaarna, kaarnattomat onkalot sekä paksu ja jossain määrin vino runko.

Ennen pellot aidattiin, jotta laiduneläimet eivät olisi päässeet syömään arvokasta viljaa. Silloin eläimet laidunsivat vapaasti metsissä. Pienet peltolaikut ja niittyalueet olivat aidattuina, ja karja päästettiin laiduntamaan niille vasta heinän- ja elonkorjuun jälkeen.

Lähes kaikki metsät ovat entistä perinnemaisemaa, mutta vain osa on säilyttänyt ominaispiirteensä edelleen jatkuvan laidunnuksen ansiosta. Hoitamattomia puustoisia perinneympäristöjä löytää viljelyaukeiden laitamilta, peltojen metsäsaarekkeista, vanhojen tilojen läheisyydestä, joki-laaksoista ja saarista.

Tunnista puustoiset perinneympäristöt

Ihmisen vaikutus luontoon on vahvaa ja ulottuu pitkälle historiaan, laitumia ja niittyjä on ollut lähes kaikkialla. Metsää raivattiin kaskeamalla viljanviljelyyn, jonka jälkeen alueita käytettiin laitumina. Monet lehtipuuvaltaiset metsät Päijänteen ja Saimaan vesistöalueilla ovat vanhoja kaskimaita.

Puustoinen perinneympäristö on helppoa tunnistaa hoidettuna kohteena. Se on puustomaisen kaunis. Alikasvos lähes puuttuu, puusto on harvaa, ruoho- ja heinäkasveja on runsaasti. Varpuja ja muita metsäkasveja on vähän tai ei juuri lainkaan, niittykasvit sen sijaan viihtyvät.

Hoitamattoman puustoisin perinneympäristön tunnuspiirteet: Oksaiset puut, ikärakenne jaksoittainen siten, että tasaikäinen vanha puusto ja tiheä alikasvos on selkeästi nuorempaa puustoa. Kataja ja etenkin pylväskatajat kasvavat.

Kun tunnistat kohdetta, sinun kannattaa kiinnittää huomiota seuraavasti:

- Keväällä ja syksyllä näkyy puuston rakenne parhaiten
- Keväällä kevätaspekti on eteläisessä Suomessa
- Kesällä löytää huomionarvoiset lajit
- Kiinnitä huomiota kasvillisuudessa alueen aurinkoiseen reunaosiin, niittyaukkoihin, etelään viettäviin rinteisiin
- Kaikki laidunnetut metsät eivät ole arvokkaita luonnon monimuotoisuudelle.

Hoitamattomassa puustoisessa perinneympäristössä on tasaikäinen vanha puusto sekä selkeästi nuorempi ja pienempi puusto.

Metsälaitumet ovat väljäuustoisia alueita. Niitty-laikut monipuolistavat metsälaidunten tavallisesti niukkaa lajistoa. Metsälaitumen ominaispiirteisiin kuuluvat myös karjan tallaamat polut ja muurahaispesät.

Metsälaitumen puusto on vaihtelevanikäistä ja aukkoista. Vanhan puuston latvuspeittävyys on yli 35 prosenttia. Puiden alla viihtyvät metsäkasvit, puuston aukko- ja aukko- ja muut niittykasvit. Moni metsälaidun on syntynyt kaskeamisen jälkeen.

Kaskimetsän pääpuulajina on koivu, haapa tai harmaaleppä. Aluskasvillisuudessa näkyy metsälajien lisäksi jäänteinä laidunniittyvaiheen lajistoa. Kantarelli ja mustikka tuottavat hyvän sadon.

Hakamaa sijaitsee melko lähellä asutusta. Sitä luonnehtivat avoimuus, valoisuus ja monivivahteisuus. Puuryhmät ja niitty laikut vuorottelevat. Puusto on lehtipuu- tai mäntyvaltainen, kuusta on yleensä vain yksittäin. Järeät, oksaiset ja leveälatvuksiset puut erottuvat selvästi. Vanhan puuston latvuspeittävyys on 10-35 prosenttia.

Hakamaa on usein melko kivikkoinen ja sen aluskasvillisuudessa viihtyvät niityille luonteenomaiset kasvit ja hyönteiset. Katajat ja muut pensasryhmät sekä runkomaiset pihlajat ja raidat vihityvät hakamaalla.

Lehdesniityt kehittyivät perinteisen karjatalouden aikana tärkeiksi rehuntuotantoaloiksi lounais-saaristossa ja –rannikolla sekä Ahvenanmaalla. Lehtomaiseen metsään raivattiin niitty, johon jätettiin lehtipuita ja -pensaita harvakseltaan. Lehdesniityn puista latvottiin lehdeksiä eli kerppuja karjan talvirehuksi. Tavallisesti lehdestettiin koivuja, tervaleppää ja jaloja lehtipuita. Lehdesniityn löytyminen on erittäin epätodennäköistä, mutta mahdollista.

Lepikkoniityt ovat harvapuustoisia harmaalepikoita, etupäässä Perämeren rannikolla ja Kainuussa. Niitä ei yleensä ole lehdestetty. Entisaikaan kainuulaisilla lepikkoniityillä harmaalepät jätettiin kasvamaan 5-10 metrin välein, jolloin heinän kasvu oli runsainta.

Kunnostus kohdistuu puustoon ja aluskasvillisuuteen

Puustoisia perinneympäristöjä on yhä vähemmän maassamme. Hoidon tavoitteena on vaalia monipuolista lajistoa sekä ihmisen ja karjan luomaa maisemaa. Hakamaiden ja metsälaidunten hoidon tavoitteena on turvata luonnon monimuotoisuutta. Harvapuustoisuus lisää auringon säteilyn pääsyä aluskasvillisuuteen ja puiden rungoille, mikä parantaa valosta ja lämmöstä hyötyvien eliölajien elinoloja. Puustoiset perinnebiotoopit ovat tärkeitä elinympäristöjä etenkin sienille ja hyönteisille.

Perinnebiotooppien hoidossa on kaksi päävaihetta: kertaluonteinen kunnostus ja jatkuva, vuotuinen hoito. Ennen kunnostamisen aloittamista on varmistuttava, että vuotuinen hoito käynnistyy ja jatkuu. Hakamailla ja metsälaitumilla riittää laidunnus, mutta ajoittain tarvitsee poistaa puiden taimia ja isoja puita.

Umpeenkasvaneen perinneympäristön kunnostusvaiheessa raivataan pensaikkaa ja vesakkoa sekä poistetaan liika puusto. Tällöin on maltettava säästää luonnolle arvokas puusto eli ikärakenteeltaan vaihteleva ja lajistoltaan monipuolinen puusto. Se on erittäin tärkeä koti- ja elinympäristö käävillä, hyönteisillä ja linnuille.

Kunnostuksen jälkeen perinneympäristöä hoidetaan yleensä laiduntamalla. Muuna vaihtoehtona vuotuiselle hoidolle niitto.

Kunnostuksen ja hoidon ansiosta metsänomistaja saa arvokkaan kohteen, joka jatkaa ylisukupolvista metsän monikäytön jatkumoa. Alue voi olla myös mieluisa asuin- tai virkistätymispaikka sekä suvun pyhä paikka. Samalla säilytetään tapoja, tietoa, kädentaitoja sekä tarinoita paikoista ja paikannimistä.

Entä jos kunnostusvaiheessa kohteelta saadaan myyntikelpoista puuta? Tällöin metsänkäyttöilmoituksessa selvitetään kohteen erityisluonne ja sen edellyttämä hakkuutapa. Metsänkäyttöilmoitus tehdään metsäkeskukselle kaikista myyntihakkuista.

Kunnostuksessa tavoitellaan kullekin perinneympäristölle ominaista rakennetta puustoa raivaten ja harventaen sekä vanhat lahoppuit säästären. Esimerkiksi hakamaiden raivauksessa pyritään avoimien niitty laikujen ja puuryhmien vuorotteluun.

Kunnostus parantaa lyhyessä ajassa alueen kasvuoloja ja auttaa niitty eliöstön palautumista. Kunnostetulta alueelta voi löytyä kasveja, jotka ovat sinnitelleet varjostavan kasvillisuuden joukossa tai maaperän siemenpankissa. Lajistoa voi levitä kunnostetulle alueelle myös läheisiltä niityiltä ja pientareilta.

Puustoisien perinnebiotoopin kunnostusvaihe

Kunnostuksen suunnittelu

Kunnostuksen suunnittelu alkaa alueen kunnostus- ja hoitotarpeen arvioinnista ja tavoitteiden asettelusta. On selvitetävä kohteen käyttöhistoria sekä kuinka kauan alue on ollut hoitamattomana ja mitä aloitettavalla hoidolla tavoitellaan.

Tavoitteen asettamista varten tarvitaan tietoa alueen luontoarvoista. Myös tarvitaan tietoa alueelle tulevista laiduneläimistä sekä käytettävistä koneista ja työvoimasta. Menneen ajan maankäyttö selviää haastatteleamalla paikallisia asukkaita. Myös vanhoista kartoista ja ilmakuvista voi olla apua.

Hyvän hoitotuloksen saavuttamiseksi perinnebiotooppia tulee laiduntaa riittävästi. Kunnostus on mielekästä sellaisilla kohteilla, joilla umpeenkasvusta huolimatta esiintyy niittykasvillisuutta ja joille voidaan järjestää tehokas laidunnus.

Raivaus

Puiden ja pensaiden raivaus kannattaa aloittaa kohdista, joissa niittykasvillisuutta on vielä jäljellä. Tällöin raivaus tehdään keväällä, joka antaa niittykasveille hyvän kasvuunlähdön sopeutuakseen lisääntyneeseen valoon.

Kun pensaskerrosta raivataan, tulee ennakkoon selvittää säästettävät ja kaadettavat puut. Harvinaiset ja arvokkaat pensaat säästetään. Marjovia ja harvinaisia lajeja sekä muita tärkeitä ravintokasveja säästetään.

Puuston käsittelyssä on kiinnitettävä huomiota säästettävän puuston ikärakenteeseen; myös nuoria puita on jätettävä riittävästi. Tyvestään haarautuvat puut on mielletävä yhdeksi puuksi, jonka kaikki haarat joko kaadetaan tai säästetään. Säästetään vanhat lehtipuut, pötkelöt ja maapuut.

Puuston raivaus tehdään suunnitelmallisesti. Puita poistetaan sen verran, että laiduntavat eläimet syövät lisääntyneen pintakasvillisuuden. Puiden poisto rehevöittää pintakasvillisuutta, koska ravinteita vapautuu kaadettujen puiden juuristoista.

Hakamailla suositaan lehtipuita, mäntyä sekä katajaa. Kuuset poistetaan, mutta suuret vanhat lehtipuut säästetään. Vanhojen puiden rungoilla elää useita sammal-, jäkälä- ja sienilajeja sekä monipuolinen hyönteislajisto. Myös kuolleet pötkelöt ja maapuut jätetään laidunalueelle luonnon monimuotoisuutta rikastuttamaan.

Entä jos kohteelta saadaan myyntikelpoista puuta? Tällöin voidaan soveltaa metsälain 6§:ä. Jos hakkuun kohteella on metsän monimuotoisuuden säilyttämisen, maiseman tai metsän monikäytön kannalta erityistä merkitystä, hakkuu voidaan tehdä kohteen erityisluonteen edellyttämällä tavalla. Metsänkäyttöilmoituksessa selvitetään kohteen erityisluonne ja sen edellyttämä hakkuutapa. Metsänkäyttöilmoitus tehdään metsäkeskukselle kaikista myyntihakkuista.

Kaulaus

Haapa ja harmaaleppä tuottavat paljon kanto- ja juurivesoja rungon kaadon jälkeen. Tämän vuoksi ne on syytä kaulata ja kaataa vasta muutaman vuoden kuluttua. Kaulaaminen katkaisee puun kuorikerroksessa tapahtuvan oksiston ja juuriston välisen ravinteiden kuljetuksen. Vedenkulkuun toimenpide ei vaikuta, sillä vesi kulkeutuu rungon puuosaa pitkin.

Lopulta koko puu kuolee, yleensä kolmen neljän vuoden sisällä mutta joskus jo kahdessa vuodessa. Kaulaaminen on helpointa tehdä vesurilla tai kirveellä. Moottorisaha vahingoittaa helposti puukerrosta, jolloin puu saattaa alkaa saman tien tuottaa vesoja jonkinlaisena paniikkireaktiona.

Raivausjätteen käsittely

Raivausjäte kerätään pois mahdollisimman tarkasti ja se haketetaan tai poltetaan. Kelopuita ja joitakin lahoavia maarunkoja kannattaa jättää sijoilleen rikastuttamaan luonnon monimuotoisuutta.

Polttopaikaksi valitaan puustoisien perinnebiotoopin ulkopuolelta kohta, jossa tulta on helppo hallita. Risukan pohjalle tehdään helposti syttyvästä materiaalista ns. sytytysnuotio, jonka sisälle asetetaan sytykkeeksi ohuita ja kuivia risuja. Vasta tämän keon päälle voidaan latoa muut poltettavat risut.

Ongelmakasvien poistaminen

Hoidon puutteessa perinnebiotoopin valtaavat kookkaat ja kilpailullisesti voimakkaat lajit, jotka hyötyvät maaperän kohonneista typpi- ja fosforipitoisuuksista.

Tällaisia lajeja ovat muun muassa koiranputki, mesiangervo, nokkonen, ohdakkeet, vuohenputki, sananjalka, vadelma sekä heinistä järviruoko, hietakastikka ja nurmilauha. Ongelmakasvit saa-

daan kuriin vähitellen säännöllisen niiton ja laidunnuksen avulla, mutta alkuvaiheessa niitä kannattaa poistaa tehostetusti.

Joitain lajeja voidaan repiä irti juurineen, karjan karttaman nurmilauhan tuppaita voidaan poistaa lapiolla tai traktorin kauhalla. Vadelmakasvustot voidaan poistaa raivaussahalla tai käsin kiskomalla.

Puustoisen perinnebiotoopin hoitovaihe

Laidunnus

Laidunnus on parasta hakamaiden ja metsälaitumien hoitoa. Nautakarja on soveliainta puustoisille perinnebiotoopeille, mutta myös lampaat ovat oivallisia etenkin hakamaiden hoidossa. Karjan määrä ei voi olla suuri, koska syötävää kasvillisuutta on selvästi vähemmän kuin niityillä. Varsinkin metsälaitumet ovat niukkatuottoisia.

Laidunalueen puuston hoito

Riittävä laidunpaine pitää alueen vesakon kurissa. Alikasvokseen levinneet nuoret kuuset ja kuusen taimet poistetaan. Myös voidaan poistaa yksittäisiä puita. Erityisesti vanhat lehtipuut sekä lahot pysty- ja maapuut säästetään.

Kuusipuustoiisiin metsälaitumiin voi tehdä pieniä aukkoja, mutta voimakasta harventamista ei suositella. Kuusikon raju harventaminen heikentää maisemaa, ja jäljelle jääneet puut kaatuvat helposti. Paisteiset rinteet ja kumpareet ovat otollisia kohtia pienille valoaukoille, joihin pääsee kehittymään niittymäistä kasvillisuutta.

Hakamaan hoidossa suositetaan suuria kookkaita lehtipuita ja valoa vaativille katajille raivataan kasvutilaa. Hakamaita voidaan hoitaa sekapuustoisina tai yhtä ppulajia suosien. Kaikki hakkuutahteet kerätään ja kuljetetaan pois tai ne hävitetään polttamalla lähiympäristössä.

Entä jos kohteelta saadaan myyntikelpoista puuta? Tällöin voidaan soveltaa metsälain 6§:ä. Jos hakkuun kohteella on metsän monimuotoisuuden säilyttämisen, maiseman tai metsän monikäytön kannalta erityistä merkitystä, hakkuu voidaan tehdä kohteen erityisluonteen edellyttämällä tavalla. Metsänkäyttöilmoituksessa selvitetään kohteen erityisluonne ja sen edellyttämä hakkuutapa. Metsänkäyttöilmoitus tehdään metsäkeskukselle kaikista myyntihakkuista.

Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio
Soidinkuja 4 00700 Helsinki
puh. 020 772 9000, fax 020 772 9008
www.tapio.fi/verkkojulkaisut
tapio@tapio.fi, www.tapio.fi
www.metsavastaa.net

Skogsbrukets utvecklingscentral Tapio
Orrspelsgränden 4 00700 Helsingfors
tfn 020 772 9000, fax 020 772 9008
tapio@tapio.fi, www.tapio.fi
www.skogsreflexen.net